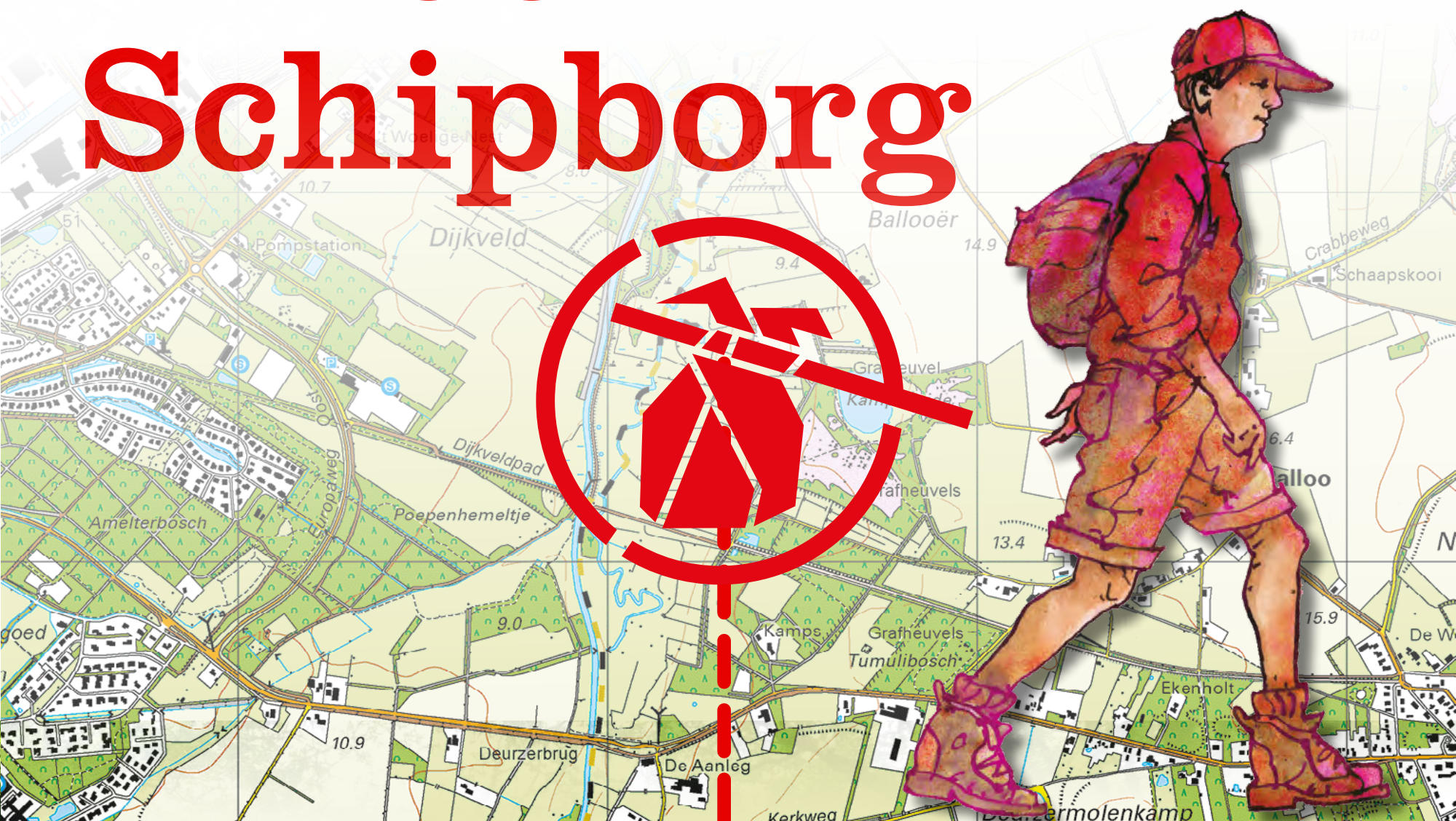

ROUTE K60

Knapzakroute Anloo- Schipborg

**15 km wandelen door
onbekend Drenthe**

Welkom in Anloo en Schipborg

De kerk van Anloo is meer dan negenhonderd jaar oud. Zeshonderd jaar geleden maakten de omliggende dorpen zich al druk over het onderhoud van de Borckenburg over het Schipborgsche Diep. U begrijpt het, vandaag

maakt u kennis met twee zeer

eerbiedwaardige Drentse

dorpen. Deze Knapzak-

route brengt u over de

essen van Anloo en

Schipborg. Hij brengt

u door een prachtig

natuurgebied dat bij

nader inzien ook heel

wat sporen van

menselijke activiteiten

vertoont. Zo komt u in De

Strubben Kniphorstbosch langs

twee hunebedden en tal van prehistorische

grafheuvels. Middeleeuwse karrensporen trek-

ken tientallen lijnen naar de horizon. U komt

door strubbenbosjes die nog stammen uit een

tijd dat de schaapskuddes dagelijks de heide

bevolkten. U loopt een flink eind langs het

Schipborgsche Diep.

FOTO: HANS DEKKER

Start

Tik op de nummers voor informatie

Algemene informatie

4

Hoe werkt het?

Uitleg over de route en praktische zaken

5

Routekaart + beschrijving

6

Anloo, om te beginnen...

16

Het landschap van Anloo

18

Informatie onderweg

25

De pdf geeft de beste gebruikservaring
in Acrobat Reader of iBooks.

Algemene informatie

Startpunten

Informatiecentrum Homanshof
Lunsenhof 20, 9467 PM Anloo
(punt 1 in de route).

[Routebeschrijving via Google](#)

Café-Restaurant De Drentsche Aa
Ruiterweg 2, 9469 PN Schipborg
(punt 13 in de route).

[Routebeschrijving via Google](#)

Lengte route 15 km

Op te splitsen in twee lussen:

- Lus Anloo (5,5 km) door van 1-4 en vervolgens 19-22 te lopen.
- Lus Schipborg (9,5 km) door van 13-19 en daarna 4-13 te lopen.

Begaanbaarheid paden

Redelijk te belopen in alle jaargetijden.

Honden

Honden zijn NIET toegestaan in het Strubben Kniphorstbosch. Zie voor omleiding met hond de blauwe stippellijn op de kaart.

Hoe werkt het?

5 Informatie onderweg

- Als er onderweg bijzondere dingen te zien zijn, ziet u op de kaart een rode stip met nummer. U kunt doorklikken naar de beschrijving.
- Aan het einde van de achtergrondinformatie staan soms woorden in het blauw, deze verwijzen naar het [Knapzak ABC](#) waar aanvullende informatie te vinden is.

GPX-track

- Met de track kunt u op uw GPS-apparaat lopen of via een GPX-app op uw smartphone. [Download GPX track](#)

Printen

- Gebruik uw eigen printerinstellingen en zie de [tips](#).

Knoppen start en kaart

- Met de knop **START** gaat u naar de inhoud.
- Met de knop **KAART** kunt u naar de kaart navigeren en weer terug.
- Werkt alleen in Acrobat Reader en iBooks.

Routekaart 1

Alle nummers geven routebeschrijvingen aan en de **rode stippen** geven tevens informatie onderweg.

Routekaart 2

Routebeschrijving

1 Start Homanshof

- Vanuit het startpunt gaat u rechtsaf naar de doorgaande weg, Brinkstraat. Ga daar rechtsaf.
 - Loop in de bocht van de doorgaande weg rechtdoor langs de kerk.
 - Voorbij de ingang van de kerk gaat u tegenover de school rechtsaf, Esweg.
 - Loop door tot voorbij het kerkhof en ga dan linksaf.
 - Vervolgens gaat u met de weg mee naar links. Het pad maakt enkele bochten.
-

2 Eens stond er bos op de Noordesch

- Neem op de es het pad rechtsaf.
 - In het bos gaat u op de eerste kruising rechtsaf de brede zandweg op.
-

3 Het Kniphorstbosch, de plantage van de notaris

- Neem het eerste pad linksaf, op kruising rechtdoor.
- Het pad wordt smaller, gaat over een klein bruggetje en maakt een bocht naar rechts.

- Op Y-splitsing rechts aanhouden.
 - Hou vervolgens op de Y-splitsing links aan.
 - Nogmaals links aanhoudend komt u bij de Galgenberg.
-

4 De Galgenberg op de driemarkengrens

- Sla bij de Galgenberg linksaf en hou direct daarna op de kruising links aan.
 - De zandweg loopt langs de rand van het bos.
-

5 Naar de grafheuvels

- Meteen na een bosje aan uw linkerhand neemt u het pad naar rechts.
 - U loopt ongeveer 200 meter over een mountainbikepad
-

6 Vennetje?

- Op kruising van paden gaat u rechtsaf en direct weer linksaf.

7 Prehistorische drukte in de Strubben

- U passeert aan uw linkerhand hunebed D7, negeer vóór verhoging Y-splitsing naar rechts.
 - Op kruising rechts aanhouden en ga na ongeveer 30 meter linksaf,
 - Hou vóór het dalletje links aan.
 - Links aanhoudend komt u bij de weg Anloo – Schipborg.
-

8 Tussen de huisjes door

- Na het klaphek, steek de weg over en neem het pad tussen huisnrs. 56 en 58.
 - In het bos neemt u het eerste pad rechts.
 - Ga na ongeveer 200 meter linksaf en meteen daarna rechtsaf.
 - Rechts aanhoudend komt u uit op een zandweg met fietspad Schapendrift.
-

9 Berlage in Schipborg

- Neem het fietspad linksaf.
- Waar het bos aan uw rechterhand smal wordt, neemt u een pad schuin rechtsaf dat u naar het Schipborgsche Diep brengt.

10 De hoge oevers van het Schipborgsche Diep

- Het bruggetje brengt u naar de overkant van het diepje.
 - Volg het pad langs de oever naar een brede zandweg.
 - Bij de zandweg gaat u rechtsaf.
-

II Een nationaal landschap

- Hou op de Y-splitsing rechts aan om het beekdal te blijven volgen.
 - De zandweg maakt een bocht naar links en naar rechts.
 - Vervolgens neemt u het eerste pad linksaf. Zijpaden negerend komt u bij het Siepelveen.
-

12 Mooi Zeegse in de duinen

- Bij het Siepelveen slaat u rechtsaf.
- Dit brede pad komt uit op een zandweg met fietspad, Schipborgerweg. Ga hier rechtsaf.

13 De Borckerbrugge

- U gaat over de Drentsche Aa, passeert Café De Drentse Aa en slaat rechtsaf, Ruiterweg.
-

14 Zeerust in Schipborg

- Aan het einde van de weg gaat u even linksaf en meteen rechtsaf de Holle Drift op, langs de vakantiehuisjes.
-

15 De Esch van Schipborg

- Volg de Holle Drift tot aan de driesprong met het brede zandpad.
 - Hier maakt u een scherpe bocht naar links het heideveld op.
 - Hierna direct op de driesprong rechts aanhouden.
-

16 Strubben tussen es en heideveld

- Bij de schaapskooi Stroomdal gaat u rechtsaf. Links van u ligt de N34.
- Nadat u twee keer een mountainbikepad gepasseerd bent, gaat u rechtsaf.
- Waar de weg linksaf gaat, neemt u rechtdoor het paadje de heide op.

17 Grafheuvels

- Aan de overkant van het heideveld gaat u linksaf.
 - Sla op de kruising met een bredere zand-/graspad linksaf.
-

18 Strubben

- Aan het eind van het zand-/graspad, door het klaphek, rechtsaf.
 - Op de volgende kruising gaat u linksaf.
 - Na enkele bochten komt u uit op een lange rechte zandweg waar u rechtsaf slaat.
 - Aan uw linkerhand passeert u een terrein voor dagrecreatie. Aan het eind daarvan steekt u de zandweg met fietspad over.
-

19 Militairen, padvinders, activisten en natuurbeheerders

- Sla vóór hunebed D8 linksaf.
- Ongeveer 150 meter na het hunebed neemt u het pad rechtsaf en steekt u een greppel over.
- Rechts van u passeert u enkele grafheuvels. Het pad voert het bos in.

- Neem nu het eerste pad links en dan meteen weer rechts.
 - Op de Y-splitsing houdt u rechts aan en even later nogmaals.
 - U loopt om een grafheuvel heen en komt uit bij een kruising met een breder pad.
-

20 Langs grafheuvel

- Ga op de kruising linksaf. Het pad loopt langs een grafheuvel.
 - Blijf het pad geruime tijd volgen. U steekt de zandvlakte over en passeert een iets verhoogde zandweg.
 - Op de volgende viersprong linksaf.
 - Even later houdt u rechts aan. Dit is een brede zandweg.
-

21 Jeruzalem en Hongerveld

- De zandweg komt op een 'plein' uit waar verschillende zandwegen samenkomen. Hier slaat u rechtsaf.
- Hou even de bosrand aan om daarna in de bocht naar rechts linksaf het pad de heide op te nemen.
- Hou bij de Y-splitsing rechts aan.
- U komt uit op een volgend pad. Blijf hier rechtdoor gaan.

- Even later komt er een pad van rechts. Hier houdt u links aan.
 - Op de volgende Y-splitsing houdt u rechts aan. Het pad komt uit op een zandweg met fietspad.
-

22 Annerweg

- Bij de zandweg gaat u linksaf.
- De weg brengt u naar de doorgaande weg, Annerweg. Neem deze weg min of meer rechtdoor het dorp in.
- Ga na de bocht rechtsaf naar het startpunt, Homanshof.

Anloo, om te beginnen...

Rond het jaar 800 bekeerden Angelsaksische missionarissen de Drenten op gezag van de bisschop van Utrecht tot het christendom.

Anloo werd één van de zes Drentse 'oerparochies' die al vrij snel na de kerstening ontstonden. De andere vijf waren Vries, Rolde, Beilen, Diever en Sleen. Bij opgravingen in de kerk van Anloo zijn in 1941 de restanten gevonden van vijf houten kerkjes die uit de negende en tiende eeuw moeten stammen.

Luister naar het hele verhaal

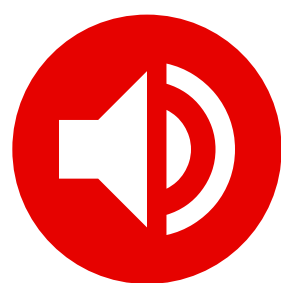

FOTO: HANS DEKKER

START

16

KAART

De Etstoel van Anloo

De kerk van Anloo is destijds gewijd aan Sint Magnus, een bisschop in Zuid-Italië die na zijn marteldood in de derde eeuw heilig verklaard werd. Zijn sterfdag werd op 19 augustus herdacht. Op 'Sonte Magnusdaghe' vergaderde de Etstoel, de hoogste Drentse rechtbank, vanaf het begin van de vijftiende eeuw elk jaar in

de kerk van Anloo. In de loop van de

zeventiende eeuw werden alle

Etstoelzittingen naar het

nieuwe provinciale be-

stuurscentrum in Assen

verplaatst. In 1632 vond de

laatste officiële zitting van

de Etstoel in Anloo plaats.

Sinds 1987 echter herleven in

het dorp op de derde zaterdag

van augustus oude tijden als de Etstoel in

Anloo vergadert en er oude rechtszittingen

worden nagespeeld. Net als in oude tijden ko-

men die dag van heinde en ver mensen naar

Anloo om het gebeuren met eigen ogen gade te

slaan. Het spel is gebaseerd op historische fei-

ten. De inwoners van Anloo spelen mensen die

vroeger écht geleefd hebben. www.etstoel.nl

FOTO: HANNA SCHIPPER

Het hart van het dorp

De Magnuskerk van Anloo is waarschijnlijk het oudste gebouw van Drenthe. Het romaanse schip van de kerk dateert van rond 1100 en is opgetrokken uit tufsteen. Deze vulkanische steensoort werd in onze streken als bouw materiaal gebruikt vóór men hier over baksteen beschikte. De tufsteen moest over een afstand van honderden kilometers uit het Duitse Rijnland per wagen en schip hierheen gebracht worden. Pas in de loop van de twaalfde eeuw werd in Noord-Nederland voor het eerst lokale baksteen toegepast. De grotendeels bakstenen toren van de Anlooër kerk is waarschijnlijk in de tweede helft van de twaalfde eeuw gebouwd. Het lage koor met zijn hoge zogeheten romanogotische ramen moet uit de veertiende eeuw stammen. Aan het eind van de negentiende eeuw werden bij een catastrofale restauratie de kleine romaanse ramen met

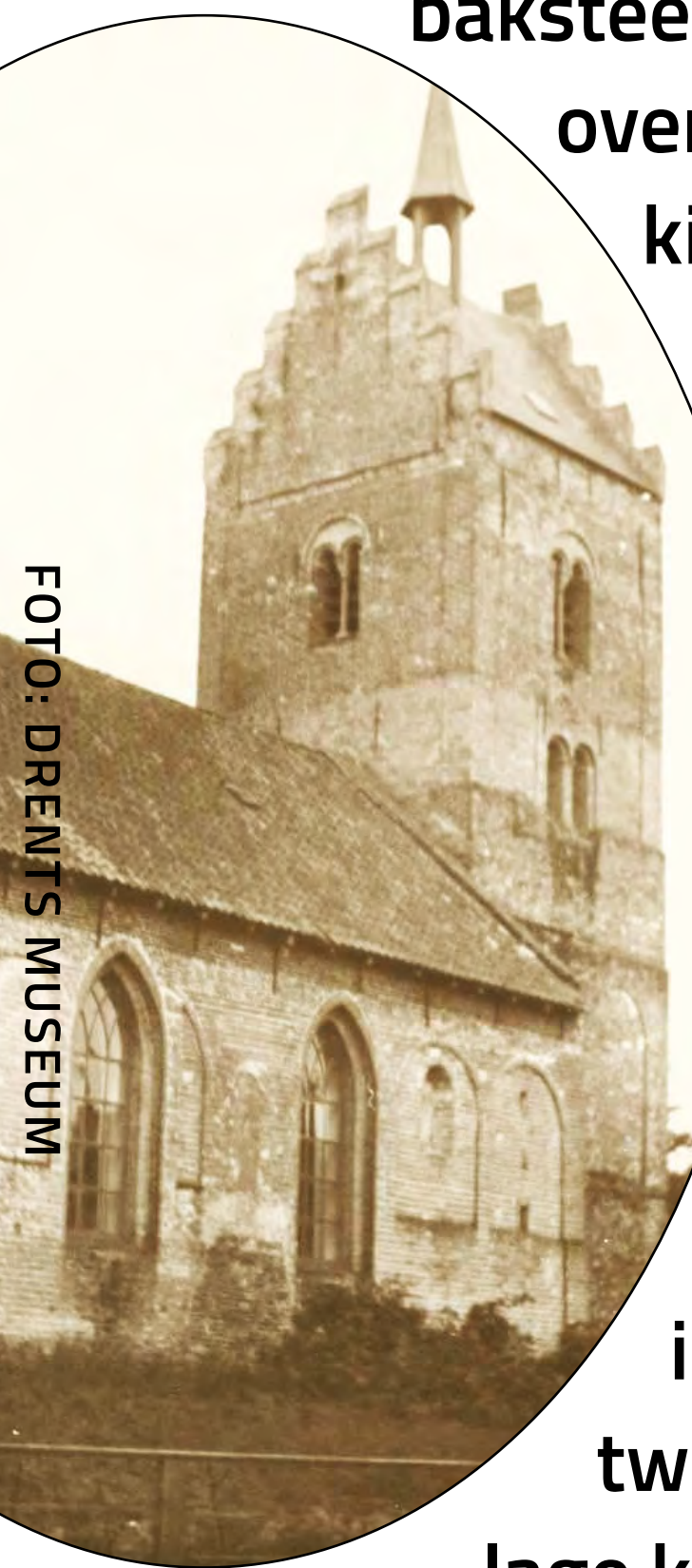

FOTO: DRENTS MUSEUM

ronde bogen dicht-gemetseld. Ze werden vervangen door forse gotische ramen met spitse bogen die in die tijd – het waren de jaren van de neogotiek – in de mode waren. Een volgende restauratie In 1941 maakte deze fout gelukkig weer goed en gaf de Magnuskerk zijn oude ramen terug. Het enige wat aan het negentiende-eeuwse 'opleuken' van het middeleeuwse bouwwerk herinnert, is het merkwaardige trapgeveltje van de torenspits.

Tijdens restauratiewerkzaamheden in 1941 werden dikke lagen witkalk van de muren verwijderd waarbij muurschilderingen uit de dertiende en veertiende eeuw tevoorschijn kwamen. Ook vond men stichtelijke spreuken van iets jongere datum, zoals deze die zegt: 'Niet het geschreeuw maar de liefde klinkt door tot in het oor van God.'

Het Landschap van Anloo en Schipborg

De Knapzakroute Anloo-Schipborg laat u kennismaken met een aantal zeer verschillende gebieden die alle onlosmakelijk verbonden zijn met het Drentse esdorpenlandschap. U komt over de hogere gronden op de flank van de Hondsrug. Hier liggen de essen van Anloo en Schipborg. Daar tussenin ligt het voormalige heideveld, tegenwoordig het natuurgebied De Strubben Kniphorstbosch. Aan de westkant van de route komt u door het stroomdal van de Drentsche Aa. De Hondsrug vormt de waterscheiding van de Hunze en de Drentsche Aa.

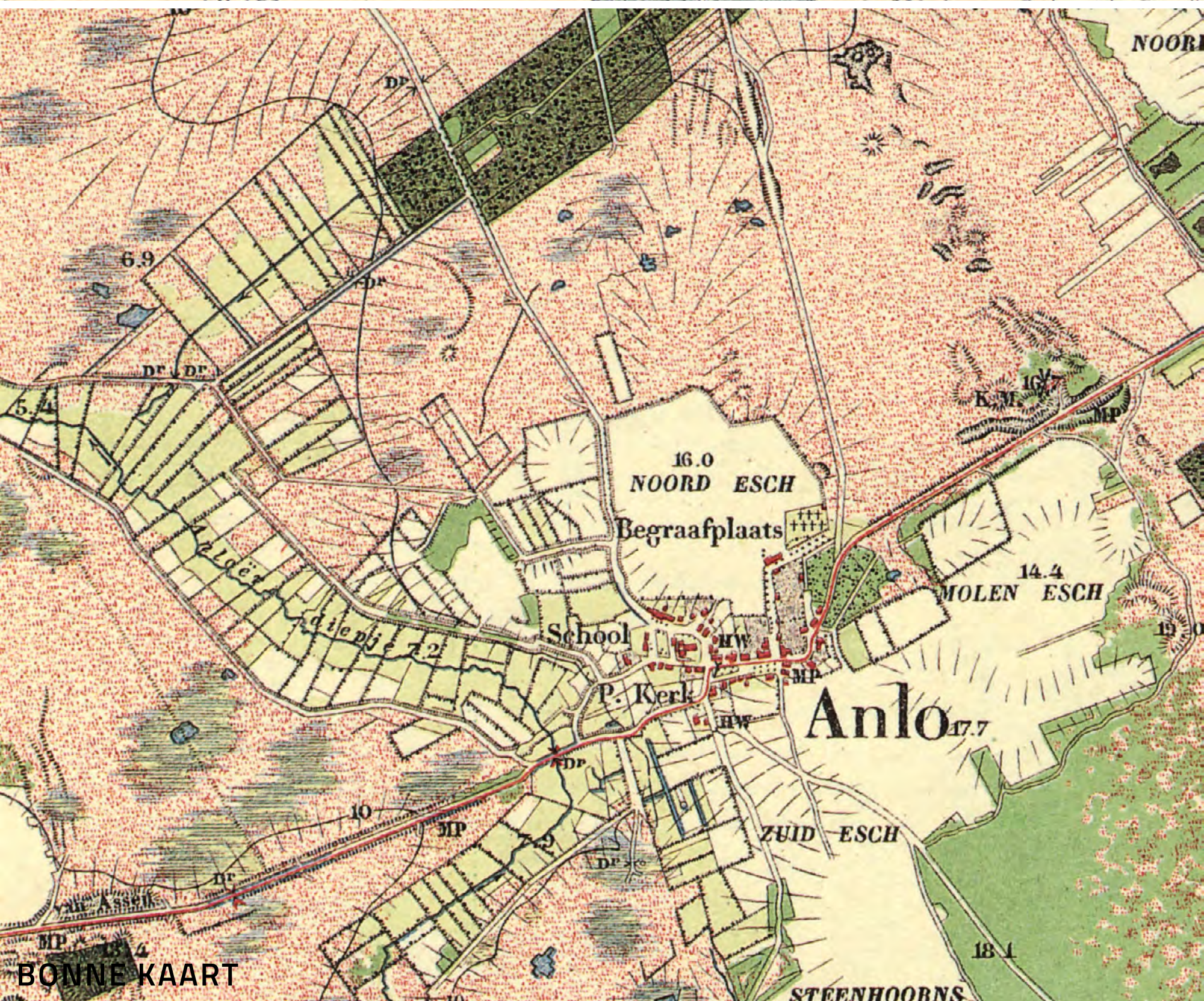
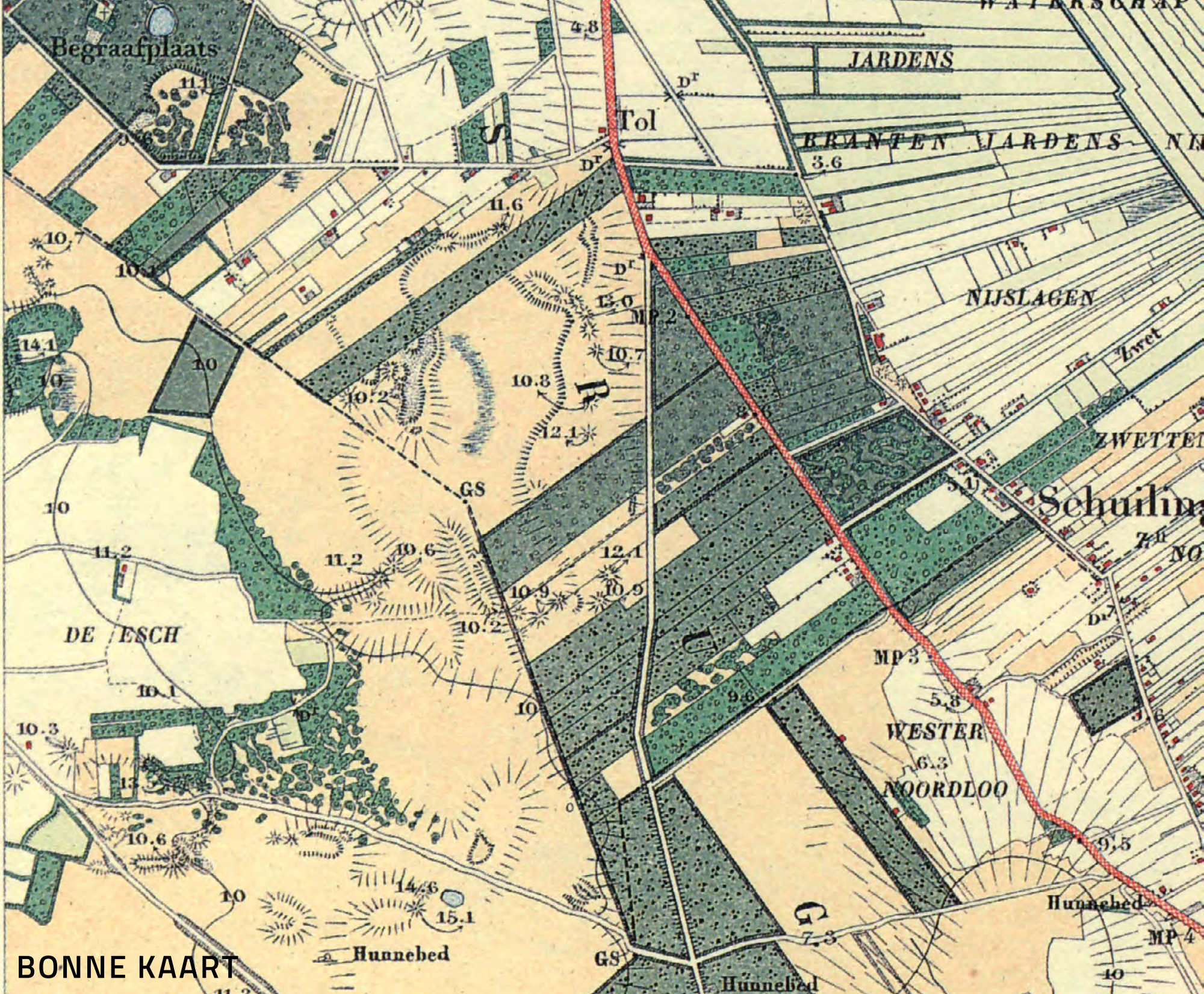
De dorpen Anloo en Schipborg ontstonden aan de rand van hun essen op de overgang van de hogere en lagere gronden. Het dorp Schipborg heeft één grote es, terwijl Anloo er maar liefst drie heeft. De route brengt u over de Noordesch van het dorp. De andere twee zijn de Zuidesch en de Molenesch ten zuiden van de weg naar Annen.

Vóór de veldgronden tussen de dorpen Anloo en Schipborg halverwege de negentiende eeuw

werden verdeeld, waren ze gemeenschappelijk bezit van de boeren in de omringende dorpen. Over het veld liepen de grenzen van de marken van Annen, Anloo, Schipborg en Zuidlaren.

Tussen Anloo en Schipborg ligt tegenwoordig het 380 hectare grote natuurgebied De Strubben Kniphorstbosch. Feitelijk bestaat het uit drie deelgebieden. De Strubben in het noordelijke deel vormden de overgang van De Esch van Schipborg en het heideveld. Kenmerken van zo'n strubbenbos zijn het open karakter en de grillig gevormde bomen. Dit laatste werd vroeger veroorzaakt door de schapen die de jonge boompjes aanvraten.

In het zuidoosten van het gebied liggen nog een aantal open stukken. Het zijn voormalige zandverstuivingen. Dit deel van het veld werd destijds door het verkeer en door het plaggen van de heide zo intensief gebruikt dat het veld 'op de wind ging' en de bodem op sommige plaatsen tot op het keileem uitstoof. Het gebied ertussenin is het Kniphorstbosch. Het werd in de tweede helft van de negentiende eeuw door een familie met die naam aangelegd als productiebos, nadat men de heide had laten ontginnen.

De kaarten op [pagina 22](#) kaarten tonen de situatie bij Schipborg en Anloo rond het jaar 1900. Ze passen precies aan elkaar. Op beide kaarten trekken de op dat moment nog jonge bossen op de ontgonnen heide de nodige aandacht. Op de onderste kaart reikte het Kniphorstbosch reeds tot het beekdal. Op dezelfde kaart ziet u ten noorden van de Molenesch met de letters KM (korenmolens) aangegeven hoe de es aan zijn naam gekomen is.

Mooi is op de bovenste kaart de 'losse' strubengordel ten zuidoosten van De Esch van Schipborg te zien op de overgang met het heideveld. Midden onderop deze kaart ziet u met de letters GS de grenssteen op de Galgenberg ingetekend die op dat moment de grens vormde van de gemeenten Anloo en Zuidlaren.

FOTO: ANDRE BRASSE

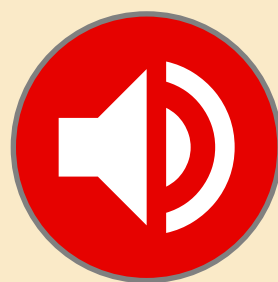

Een ooggetuige onderweg

Als je goed kijkt, zie je dat de boerderij Brinkstraat 5 in Anloo twee voordeuren heeft. En toch, 'goed volk' komt achterom ...

In deze boerderij pal naast de Magnuskerk werd Jan Mulder in 1935 geboren. Hij woont er zijn hele leven. In de voorgevel staat het jaartal 1818. Ergens anders in het gebouw kun je het jaartal 1733 vinden. Jan Mulder vertelt: 'De boerderij is heel oud. In het dorp Het Schultehuis genoemd. De schuur werd er zo'n honderd jaar geleden achter gebouwd.' Jan Mulder is de vierde generatie met die naam die op deze boerderij woont.

Luister naar het hele verhaal

2 Eens stond er bos op de Noordesch

Vroeger lagen op de Noordesch tientallen kleine akkertjes die allemaal een eigen naam hadden. Alle namen bij elkaar vertelden de geschiedenis van de es. Net als de dorpsnaam Anloo – dorp gelegen ‘an’ het ‘loo’, ofwel bij het bos – hebben ook enkele oude veldnamen op de Noordesch betrekking op het verdwenen holt ten noorden van het dorp.

Meer dan zestig jaar woonde schilder en tekenaar Evert Musch (1918-2007) in het gebied van deze Knapzakroute. Hij legde het landschap waar hij zo veel van hield, ontelbare malen vast in zijn werk. Deze tekening maakte Musch op het Kerkepad op de Zuidesch van Anloo.

TEKENING: EVERT MUSCH

In 1684 werd dit het Dickbos genoemd. Midden op de Noordesch lagen de Doornakkers. Verder had je aan de noordkant de Holtakkers en lagen ten westen van de es de Rotakkers. De laatste naam zegt niets over de kwaliteit van het land, maar is waarschijnlijk afgeleid van 'rode', ofwel 'plaats waar gerooid is'.

[ES, HOLT, RUILVERKAVELING, VELDNAAM](#)

3 Het Kniphorstbosch, de plantage van de notaris

In 1849 maakte notaris Casper Everhard Kniphorst de scheidingsakte op voor de boermarke van Anloo. Zoals overal elders in Drenthe besloten ook de boeren van Anloo hun gemeenschappelijke veldgronden onderling te verdeelen. Al snel dienden zich kapitaalkrachtige kopers van buitenaf aan om een stuk heideveld te kopen en hun geluk op het Anlooër veld te beproeven. In 1861 schaarde notaris Kniphorst zich onder deze investeerders door ongeveer 20 hectare veldgrond aan te kopen. Bij zijn dood in 1875 was het bezit van de familie uitgegroeid tot zo'n 75 hectare en was het veld ten noorden van Anloo letterlijk bezaaid met duizenden jonge boompjes.

Een deel van zijn grondbezit richtte Kniphorst

FOTO: MARTIN HIEMINK

Onmiddellijk valt op de sobere begraafplaats aan de rand van Anloo de romantische dramatiek van de graven van de familie Kniphorst op.

in als een landgoed. U herkent het nog steeds aan de oude beukenlanen links van het pad. Hier werd ook de Villa Maria gebouwd, genoemd naar Hendrika Maria Magdalena de Rooy, de tweede vrouw van de notaris. Na de afbraak van de grote houten villa in 1924 bleef

een lege plek in het bos over waar voorheen Natuurcamping Schipborg was. De weg naar de camping was destijds de oprijlaan van Villa Maria.

[BOERMARKE, HEIDEONTGINNING](#)
[LANDGOED, PRODUCTIEBOS](#)

4 De Galgenberg op de drie-markengrens

Vroeger kon je de Galgenberg al op grote afstand zien liggen. De heuvel lag in het open veld langs de middeleeuwse weg over het veld van Zuidlaren zuidwaarts naar Anloo. De heuvel vormde de grens van de marken Anloo, Schipborg en Zuidlaren. Tegenwoordig ligt de anderhalve meter hoge Galgenberg midden in het bos aan de rand van het Kniphorstbosch.

FOTO: MARTIN HIEMINK

Midden op de Galgenberg markeert een grote steen het oude drie-markenpunt. Heeft er ooit een galg op de Galgenberg gestaan? Begin 2010 verscheen het boek Over galg en rad van Wijnand van der Sanden en Henk Luning waarin alle Drentse galgenbergen uitgebreid aan de orde komen. De Anlooër Galgenberg is weliswaar nooit onderzocht, maar opvallend is wel dat de heuvel reeds in 1332 als Galgenberch vermeld werd in een zogeheten boerwillekeur waarin de grenzen van de marken Schipborg en Zuidlaren en het grondgebruik beschreven werden. De middeleeuwse karrensporen die van noord naar zuid door het gebied lopen, lijken allemaal recht op de Galgenberg af te lopen. Uit het onderzoek van Van der Sanden en Luning blijkt dat alle Drentse 'galgenbergen' prehistorische grafheuvels zijn en dat ze allemaal langs doorgaande oude wegen liggen.

[GRAFHEUVEL](#)

7 Prehistorische drukte in De Strubben

In de prehistorie moet het een stuk drukker in De Strubben Kniphorstbosch geweest zijn. Met name het noordelijke gedeelte van het gebied,

het zogeheten Plateau van Schipborg, telt overblijfselen van het midden-paleolithicum tot de late ijzertijd. In 2000 hebben De Strubben Kniphorstbosch het predicaat 'archeologisch reservaat' gekregen.

Er zijn zo'n zeventig grafheuvels uit de verschillende archeologische perioden gevonden en er hebben vier hunebedden gelegen. De route komt langs hunebed D7 en verderop in de route in het Kniphorstbosch langs D8. Twintig jaar geleden zijn bij het verwijderen van een stuk bos ten zuiden van hunebed D8 ook de resten van twee grotendeels vernielde hunebedden aan het licht gekomen.

[GRAFHEUVEL, HUNEBED, PREHISTORIE](#)

9 **Berlage in Schipborg**

Aan het eind van een lange oprijlaan vanaf de weg Anloo-Schipborg ligt de monumentale boerderij De Schipborg. De boerderij is een ontwerp van architect [Hendrik Petrus Berlage](#) die in 1913 in dienst getreden was bij Algemene Exploitatie Maatschappij. Eén van zijn eerste activiteiten was een ontwerp van een boerderij op het 300 hectare grote heideveld bij Schipborg dat de familie enige tijd daarvoor gekocht had om te ontginnen en er een landbouwbedrijf voor hun zoon Anthony George Kröller te beginnen. Mevrouw Kröller was overtuigd van de landbouwkundige kwaliteiten van haar zoon. Ze schreef aan Berlage: 'Hij kent het bedrijf in Drenthe. Hij is een landbouwer met hart en ziel.'

FOTO: MARTIN HIEMINK

START

31

KAART

Zoonlief hield het uiteindelijk maar een paar jaar uit op De Schipborg. Toon Kröller kwam in 1921 naar Drenthe en was vier jaar later al weer vertrokken...

In 1997 is op de voormalige landbouwgrond van De Schipborg een nieuw landgoed aangelegd. Landschapsarchitect Harry Berg heeft zich daarbij laten inspireren door het strakke stratenpatroon van het door Berlage ontworpen Plan-Zuid in Amsterdam.

LANDGOED

10 De hoge oevers van het Schipborgsche Diep

Via een bosje dat Roozand genoemd wordt, komt u bij het hoge bruggetje over het Schipborgsche Diep. De naam Roozand, ofwel 'rood zand' heeft betrekking op de dekzandrug die hier door de beek aangesneden wordt. Dekzand dankt zijn geelrode kleur aan het ijzer dat erin zit. Het Schipborgsche Diep stroomt hier niet langs de rug, maar botst er tegenaan. De onafgebroken kracht van het water van de beek zorgt ervoor dat het diepje zich in de buitenbocht steeds verder in de rug vreet. Zo'n buitenbocht wordt ook wel stootoever genoemd. De oever is hoog en steil terwijl het water aan

WEIDEBEEKJUFFER - FOTO: HENNY LEIJTENS

de andere kant in de binnenbocht een stuk rustiger is waardoor er daar deeltjes kunnen bezinken. In de loop van de tijd verplaatst de beek zich steeds meer in de richting van de rug.

[DEKZAND, KEILEEM](#)

Een nationaal landschap

Net als de heidevelden waren vroeger ook de hooi- en weilanden langs de beken gemeenschappelijk bezit van de boeren.

De markegenoten van Schipborg besloten in de zeventiende eeuw hun groenland langs het Schipborgsche Diep onder elkaar te verdelen. Met houtwalletjes en greppels en een brede houtwal evenwijdig aan het diep werden de percelen verdeeld. Sinds de jaren zestig is Staatsbosbeheer actief om het beekdal van de

Drentsche Aa nieuwe kansen te geven. In die tijd leek het met de beek dezelfde kant op te gaan als met vrijwel alle andere in Nederland. Er lagen plannen voor een grote ruilverkaveling waarbij de Drentsche Aa grotendeels zou worden rechtgetrokken. Gelukkig kon dit voorkomen worden en bleef met name de middenloop van de beek gespaard.

Vanaf de Kymmelsberg aan het begin van de Schapendrift had je vroeger een vrij uitzicht over het Schipborgsche Diep. In later jaren ontnamen de bomen je dit uitzicht. Enige jaren geleden werd een groot deel van de bomen op de Kymmelsberg gekapt om de weidsheid van vroeger weer een beetje terug te krijgen.

FOTO: DRENTS ARCHIEF

FOTO: GERARD DE VRIES

In 2002 werd voor het gebied in de driehoek Assen-Gieten-Glimmen het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa in het leven geroepen. 'Behoud door vernieuwing' luidt het motto van de betrokken gemeenten en organisaties. Samen willen ze ervoor zorgen dat het Drentsche Aa-gebied zich verder kan ontwikkelen. Het gaat in totaal om ruim tienduizend hectare waarvan op dit moment ongeveer een derde deel natuurgebied is. drentscheaa.nl

[BEEKDAL, GROENLAND,
NATUURONTWIKKELING](#)

12 Mooi Zeegse in de duinen

Links van het pad liggen de Zeegserduinen, een grote zandverstuiving die ruim een eeuw geleden grotendeels bebost werd. Er liggen nog

een paar prachtige stukken heide met forse dennen en jeneverbessen. Hier en daar is een stukje zandverstuiving overgebleven. De route brengt u langs het Siepelveen. De naam van deze stille veenplas is afgeleid van het Drentse woord 'siepelgras', ofwel zegge.

In het bos, dat de terechte naam Mooi Zeegse draagt, liggen vakantiewoningen in alle soorten en maten. Tegenwoordig kun je je niet meer voorstellen dat iemand ooit toestemming zou krijgen om op zo'n plekje een huis te bouwen. Maar vroeger was je allang blij als je een paar centen kon verdienen met de verkoop van zo'n stukje 'waardeloze woeste grond'. Vooral mensen uit de stad Groningen waren vóór de oorlog gek op zo'n tweede huisje in Mooi Zeegse.

[ZANDVERSTUIVING](#)

FOTO: ANDRE BRASSE

START

36

KAART

13 De Borckerbrugge

FOTO: DRENTS ARCHIEF

Antonie Woudman maakte rond 1900 deze foto van de brug over de Drentsche Aa richting Zeegserduinen.

Als u vanaf de 'Borckerbrugge' in noordelijke richting kijkt, is het moeilijk voor te stellen dat er omstreeks 1740 's winters nog één of twee keer per week een beurtschip heen en weer voer tussen Groningen en Schipborg...

De brug over de Drentsche Aa was al in de vijftiende eeuw een belangrijke schakel in de middeleeuwse weg van Zuidlaren naar Norg en daarvandaan verder naar Friesland. In 1417 bepaalde het hoogste Drentse rechtscollege de Etstoel dat het klooster in Assen de brug binnen drie weken moest herstellen. Het klooster

maakte onder andere voor de aanvoer van karrenvrachten baksteen uit het Groninger land geregeld van de Borckerbrugge gebruik.

14 Zeerust in Schipborg

Vroeger had je twee dorpen in Drenthe die kortweg Borck heetten: Schipborg en Westerbork. In de belastingadministratie van de bisschop van Utrecht werd Schipborg om verwarring te voorkomen Genneborck genoemd: het Borck dat ginds, ofwel verder weg lag dan Westerbork. De naam Schipborg dook in het midden van de zeventiende eeuw voor het eerst op: het Borck dat je per schip kon bereiken.

Rond 1700 kocht de Drentse ontvanger-generaal Johan Sichterman een erf in Schipborg en bouwde er een buitenhuis aan de oever van de Drentsche Aa. In 1779 kwam het huis in het bezit van Jan Wichers, een voormalig 'Raad van Justitie' in Nederlands-Indië te Batavia.

Wichers liet een koperen voordeurklopper in de vorm van een weelderig geschapen zeemeermin op zijn voordeur bevestigen. Zijn nieuwe dorpsgenoten vergaapten zich aan deze pikanterie, net zo goed als ze zich verbaasden over de naam Zeerust die Wichers zijn landhuis gaf. Snel echter was het met de 'zeerust' van

Wichers gedaan. Hij hertrouwde – zijn eerste vrouw was op de terugreis van Indië naar Nederland gestorven – met een Groningse die weigerde de stad te verlaten. Wichers deed daarop zijn ‘zeer plaizante en vischrycke buitenplaats’ in de verkoop. In Anloo zal men u vertellen dat wulpse deurklopper van Jan Wichers op de voordeur van de boerderij Brinkstraat 5 in Anloo terecht gekomen is...

FOTO: HANS DEKKER

15 De Esch van Schipborg

De route brengt u over De Esch van Schipborg. In tegenstelling tot de dorpen in de buurt beschikt Schipborg slechts over één es. En iets waar je maar één van hebt, hoeft niet per se een naam te hebben, dus hadden ze het in het dorp kortweg over De Esch. Schipborg ontwik-

kelde zich destijds op de overgang van de hogere gronden en het beekdal. De kaart van Schipborg met het dorp gelegen tussen de es en de groenlanden van het Schipborgsche Diep zou je als schoolvoorbeeld van een Drents esdorp kunnen gebruiken. Vooral ook omdat de es voor een deel nog ingesloten ligt in wat overgebleven is van het Borckerholt.

16 Strubben tussen es en heideveld

Het Drentse woord 'strubbe' betekent kreupeelhout: laag bos waarin krom gegroeide eiken het beeld beheersen. Strubben horen bij het oude Drentse cultuurlandschap, de tijd waarin de heidevelden het domein waren van de schaapskuddes. Inmiddels is een strubbenbos een zeldzaamheid geworden. De Strubben bij Schipborg zijn dankzij de gave overgang van het strubbenbos naar de heide volstrekt uniek in Nederland. De grillige vorm van de eikenbomen is ontstaan doordat schapen aan de takken van de jonge boompjes aan de rand van het veld knaagden. Het holt tussen de strubben en de es was net als de akkers op de es uiteraard verboden gebied voor de schapen. De scheper werd geacht daar scherp op toe te zien.

FOTO: HANS DEKKER

Stonden in het oude Borckerholt in vroeger tijden hoogopgaande eiken, het hout in De Strubben werd gebruikt als eikenhakhout dat om de tien tot vijftien jaar gekapt werd. Een eeuw geleden gebeurde dit vaak door eekschillers die het om de eikenbast te doen was. Hieruit werd het looizuur voor de leerindustrie geproduceerd.

Typerend voor de boszones rond de Drentse essen waren de scherpe grenzen aan de kant van de es en de onregelmatige vage grenzen met de heide. Als de begrazingsdruk groot was, drong de heide als het ware verder het bos in. Werden de kuddes kleiner, dan kreeg het bos de kans zich te herstellen en richting heide uit te breiden. Sinds de schaapskudden de heide verlaten hebben, dreigen de strubben dicht te groeien met opslag.

[HOLT, STRUBBE](#)

19 Militairen, padvinders, activisten en natuurbeheerders

FOTO: COLLECTIE JACOB SANTEMA

Vanaf 1946 organiseerde de Stichting Noordelijk Pinksterkamp in De Strubben Kniphorstbosch vijftig jaar lang het grote Pinksterkamp dat jaarlijks duizenden padvinders naar Anloo trok.

Vlak voor de Tweede Wereldoorlog kwam er plotseling een eind aan de ontginningsactiviteiten tussen Anloo en Schipborg. Het ministerie van Defensie kocht in 1938 De Strubben Kniphorstbosch aan en ging het als oefenterrein gebruiken. In totaal kreeg Defensie zo'n 240 hectare in handen. In het Kniphorstbosch werden regelmatig bivakoefeningen gehouden. Aan de noordoostkant van het terrein had de Land-

macht twee schietbanen, een hindernisbaan en een handgranatenbaan tot zijn beschikking. Groot was de opwinding in Anloo, Schipborg en omstreken toen het ministerie van Defensie begin jaren tachtig met plannen kwam om van De Strubben Kniphorstbosch een zogeheten Eenheids Oefenterrein te maken. Het terrein zou dan geschikt gemaakt moeten worden om er met rupsvoertuigen te oefenen met alle gevolgen van dien voor het gebied. Mede door de acties van bewoners, natuurorganisaties en milieuclubs besloot Defensie haar nieuwe oefenterrein tussen Assen en Hooghalen te realiseren en De Strubben Kniphorstbosch aan Staatsbosbeheer over te dragen. Dit laatste werd in 2006 een feit.

Staatsbosbeheer heeft voor het gebied een inrichtingsplan gemaakt. Het plan wil de bijzondere archeologische, cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten van De Strubben Kniphorstbosch naar voren halen. Het betekent onder andere dat bos dat zich de afgelopen tientallen jaren spontaan ontwikkeld heeft, verwijderd wordt. Met name het unieke strubbenlandschap wordt door deze bebossing ernstig bedreigd. Een cultuurlandschap dat niet

beheerd wordt, zal onherroepelijk verdwijnen, aldus de opstellers van het inrichtingsplan. Staatsbosbeheer heeft zich met zijn plannen om door flink te kappen de bijzondere kwaliteiten van het gebied te versterken de woede van een deel van de bevolking op de hals gehaald. Een groep tegenstanders heeft het inrichtingsplan tot aan de rechter bestreden, maar nul op het request.

In november 2010 is Staatsbosbeheer met het realiseren van de plannen begonnen. Tegenwoordig krijgt u onderweg weer volop zicht op het unieke samenspel van mens en natuur dat De Strubben Kniphorstbosch vorm gaf.

[NATUURONTWIKKELING](#)

21 Jeruzalem en Hongerveld

Vlak voor Anloo brengt de route u door Jeruzalem. Vroeger noemden ze deze laagte waar het dekzand tot op het keileem is verstoven, eenvoudigweg het Stoefgat. Ergens door het Stoefgat liep de grens van de marken Anloo en Annen, maar waar lag hij precies? Feitelijk had niemand er erg veel belang bij om het antwoord precies te weten. Op de eigenaars van het Stoefgat rustte de wettelijke verplichting om het stuifzand vast te leggen

Op allerlei plekken in De Strubben Kniphorstbosch is langs de paden het 'wasbordreliëf' van middeleeuwse karrensporen herkenbaar. In de middeleeuwen liep hier onder andere de belangrijke route van Groningen via Rolde naar Coevorden over het veld. De bundels karrensporen kwamen samen bij de Galgenberg, zoals hier op de kaart van Huguenin uit 1825 fraai te zien is (zie pijl). De effecten van het verkeer over het veld zijn tegenwoordig op allerlei plaatsen nog zichtbaar in de vorm van zandverstuivingen.

door er grove den te poten. Dat kostte geld en een hoop werk en daar had de gemiddelde Drentse boer een grondige hekel aan. Al met al duurde het tot 1810 voor de markegrens definitief vastgesteld werd en dat viel duidelijk in het nadeel van de Anlooërs uit, want zij kregen het Stoefgat toegewezen. In Anloo ging men daarna deze extra last op de schouders een beetje vergoelijkend Jeruzalem noemen. In Annen had men geen behoefte aan een hemelse naam. Daar heette het Stoefgat voortaan Hongerveld...

[**ZANDVERSTUIVING**](#)

FOTO: HANS DEKKER

START

46

KAART

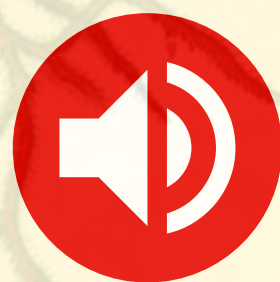

Magisch zaad in de donkere Kerstnacht

Zoals aan veel andere varens dichtten onze voorouders ook aan de eikvaren (*Polypodium vulgare*) allerlei magische krachten toe.

De meeste varens groeien bij voorkeur in donker bos op vochtige plaatsen, kortom op plekken die men vroeger bij voorkeur vermeed.

Luister naar het hele verhaal

Colofon

Teksten: Bertus Boivin

Route advies: Roelof Huisman, Tea Snippe (BOKD)

Cover illustratie: Marcel Leuning

Projectcoördinatie: Hanna Schipper
(Het Drentse Landschap)

Topografie: ArcGIS online en Kadaster/OpenStreetMap

Vormgeving: Smartmobiletour.nl

Deze digitale knapzakroute is mede mogelijk gemaakt door:

Recreatieschap Drenthe

Gemeente Assen

gemeente Tynaarlo

G E M E E N T E

N O O R D E N V E L D

Gemeente Westerveld

G E M E E N T E
MIDDEN-DRENTHE

provincie Drenthe

START

48

KAART

Heeft u genoten van deze wandeling en wilt u nog meer onbekende paden ontdekken?

Download meer routes via

www.eindjeomindrenthe.nl

en kijk voor aanvullende informatie op

www.knapzakroutes.nl.

Volg ons op:

Het Drentse Landschap

